

מלחמת יום כיפור נשארה חלק בלתי נפרד מהאמנות שלהם

בשביל האמנים והאמניות המציגים ב "1973 - מפת סימון הזיכרון" ו"להישאר בחיים" מלחמת יום כיפור לא נשכחה. היא נוכחת באינטנסיביות ביצירתם גם 50 שנים אחרי.

מתוך עבודת הווידיאו "1973" של משי קופלביץ, בתו של האמן אלי קופלביץ

קובי לפיד היה בן 21. כשאביה נהרג אחרי חציית התעלה, **ורד נחמני** היתה תינוקת בת פחות משנתיים. שעות אחדות אחרי כיבוש החרמון **אלי קופלביץ** בן ה-20 רואיין לטלוויזיה. **דוד ריב**, שעמו היה קופלביץ בטירונות, היה בן 21, כשנפצע לא רחוק מחברו. **אורי קצנשטיין**, במילואים ראשונים, היה בן 22, חובש בחזית הדרום.

" נולדתי באוקטובר 1974, שנה בדיוק לאחר מלחמת יום הכיפורים", מספרת **יעל ריבק**. **דרורה וייצמן** שמעה שנהרג בנה של המחנכת שלה בתיכון בזמן סיבוב הופעות של להקת המחול ענבל בארצות הברית. **גילי מייזלר** היה בן 13. עברו שנתיים עד שאחיו שהוכרז נעדר הובא לקבורה. ב-22 באוקטובר, בשעה 13:50, עשר דקות להפסקת האש, ספג הטנק של **דוד וקשטיין** פגיעה ישירה. הוא בקושי סיים טירונות מקצועית כשנפצע קשה.

עידית לבבי-גבאי בת ה-20 החזיקה עם חברותיה לקורס לטפל באינספור הפצועים שהגיעו לבתי החלמה. כמו אליה, גם אל מי שלא היתה בחזית, המלחמה הגיעה.

עידית לבבי־גבאי, "שבת בבוקר", 1983 צילום: יסמין להב

בשביל האמנים האלה האמנות אינה תרפיה. זה מה שהם עושים, אמנות. לאורך קריירות ארוכות לוותיקים, והתחלות מרשימות לצעירות, הם פנו לכיוונים שונים מאוד. אבל אצל כל מי שמציג בתערוכה הנושאת **"1973 - מפת סימון הזיכרון"** ובתערוכה הזוגית **"להישאר בחיים"** — החודשים ההם לא נשכחו. גם אם מרביתם החלו מתייחסים למלחמה ביצירותיהם רק כעבור עשור ומעלה, היא נוכחת באינטנסיביות באמנות שלהם, גם 50 שנים אחרי.

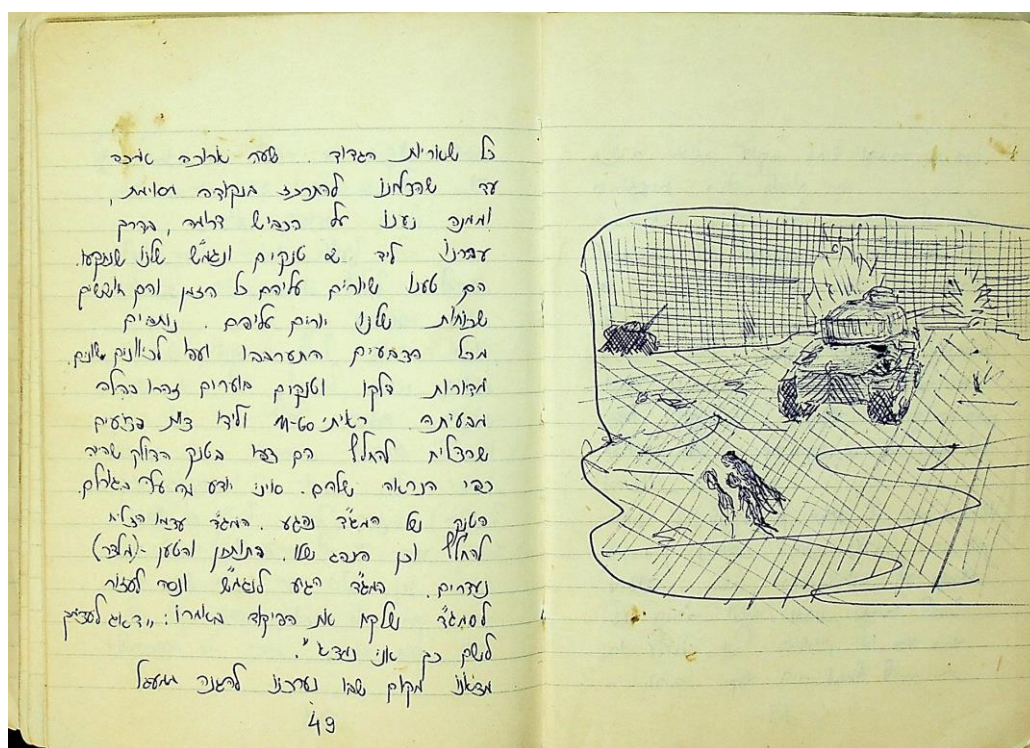
אורי קצנשטיין, "ראש", 2014 צילום: יורם אשהיים

אי אפשר להתעלם מכך שהתערוכה בטבעון היא במרכז ההנצחה של היישוב, ושהאוצרות **מיכל שכנאי־יעקבי** ו**שחר מרנין־דיסטלפלד** בנות למשפחות שכולות מהמקום. בקטלוג הן מזכירות שב-1972 הושלמה לא רחוק מהגלריה האנדרטה המרכזית לנופלים בני טבעון. שנה אחר כך הצטרפו לחקוק עליה 24 שמות חדשים.

הפער בין התמימות, הסטריליות הקלינית והפונקציונליות המרוסקת מוצלב בעבודות רבות של קצנשטיין עם סמלי הרס, פגיעה ומוות

לחלק הראשון של התערוכה, "גלי הדף", נבחרו יצירות של אמנים שהיו בחזית או בנות משפחה שחוו את "הגעת" הטראומה הביתה. רק ב-2012 חורר־כתב **אורי קצנשטיין** את המילה value (ערך) בדובון צבאי ביריות רובה. לצד המעיל הריק מוצג ראש כתום שנראה ספק כרות, ספק מביט אל על.

הפער בין התמימות, הסטריליות הקלינית והפונקציונליות המרוסקת מוצלב בעבודות רבות של קצנשטיין עם סמלי הרס, פגיעה ומוות. הקולאז'ים האופקיים הגדולים של **דוד וקשטיין** משנת 2000 מפיגשים בין הגדלה פומפוזית של אות המלחמה לבין תצלומי שחור-לבן "מהשטח". זהו מרחב הרגשות שליווה רבים מהלוחמים. לצד כבוד רשמי לגיבורים, צלקות ואימה שיום הזיכרון ועיטורים אינם מרפאים. **קובי לפיד** שלחם בתעלה איכשהו שמר יומן רישומים. בדף שורות אחד דמות פורצת מתוך הנוף. "טנקיסט מצרי בוער", מבהיר בלון הטקסט. באחר שנראה כמו הרישומים המסויטים של אוטו דיקס מהשוחות של מלחמת העולם הראשונה, קנה של טנק בולט לתוך דיונה שנקטעת על ידי גדר תיל, בעוד מבור באדמה מזדקרת יד נושאת קסדה. "שלושה ניצולים הסתבכו בתוך שוחה", מסביר לפיד. אצל **עידית לבבי-גבאי** תוצאות אותו גיהנום שראתה כשטיפלה בפצועים תורגמו לחיות שסועות וקטועות, או מדממות בנוסח חיים סוטין

יעקב (קובי) לפיד, מתוך יומן מלחמה, 1973

הפרק השני, "נופים מצולקים", מתמקד באופן שבו המלחמה הותירה את רישומיה בנוף — בצפון, בדרום, במחנות, מחסנים ובונקרים שננטשו. הוא מתחיל דווקא מאיך נראה קו בר לבו מהצד השני, כמו בתצלומים של **תמיר צדוק** ממחיאון הניצחון בקהיר. על מבנה הרוס שצילמו **גלעד אופיר ורועי קופר** בסדרה המופתית שלהם, "נקרפוליס", רוססה הכתובת האירונית, "אצלנו חשוב היופי". כאילו שמתוך ההרס, המוות, האלימות, ההזנחה, זה מה שנותר, יופי מצולק. וממנו, אולי גם, קצת, האמנות. לפני שנתיים גילתה **יעל ריבק** באלבום התמונות של אביה כמה תצלומים קטנים שצילם אביה בזמן גיחות שלו כטייס מעל סיני. גלופות העץ החרוטות עם קווי המתאר השחורים, חחרים לא רק לתצלומי השחור-לבן "מלמעלה" שצילם בחטף, אלא גם "למטה" לקרקע. המציאות השרופה שנצרבה, כמו בתחריטי אימי המלחמה של גויה ושל האקספרסיוניסטים הגרמנים

גלעד אופיר, "נקרופוליס", 1996

הזמנה לבכי", פרק הסיום מוצג במכוון בקומה נפרדת, בה אי אפשר להתעלם מקיר הזיכרון הענק. "רק מבט מקרוב מגלה ש"קיר השמות" הוא למעשה הדפס משי וצריבה שבו העתיק **גילי מיזלר**, לפי סדר האלף בית, ערכים מאינדקס של הספר "אובדן ושכול בחברה הישראלית". את מקום השמות, למשל זה של אחיו שחרוט במרכז ההנצחה לחללי השריון, תופסות מילים כמו "דיכאון", "זיכרון קולקטיבי", "געגועים". מה שנותר — מושגים, מושאי מחקר, מראי מקום. **לוורד נחמני** אין זיכרונות ואפילו לא געגועים לאב שלא הכירה. רק תצלומים. שלו. שלו עם אמא שלה. של עצמה כילדה בלי אבא. מה שברור מהציורים שיצרה מהם בתחילת דרכה, זה ההבעה החתומה, העיצוב המפוסל, אנדרטאי של הדמויות, המבט הנוגה, הבוהה, אל מה שאבד ולא ישוב.

ורד נחמני, "אמא ואבא", 1996

בין האישי לקולקטיבי

גם "להישאר בחיים" היא תערוכת חובה. בין האישי לקולקטיבי ומתוך ההיסטורי לליבה הפוליטית. לאורך הקריירה העשירה שלו, דוד ריב כמעט לא נגע בפצעים בגוף ובנפש שהותירה בו המלחמה. על שבעה בדים גדולים שצייר השנה הוא מספר, פשוט כך, בכתב יד, את מה שקרה או ליתר דיוק מה הוא זוכר ממה שראה בקרב תל סאקי שם נפצע

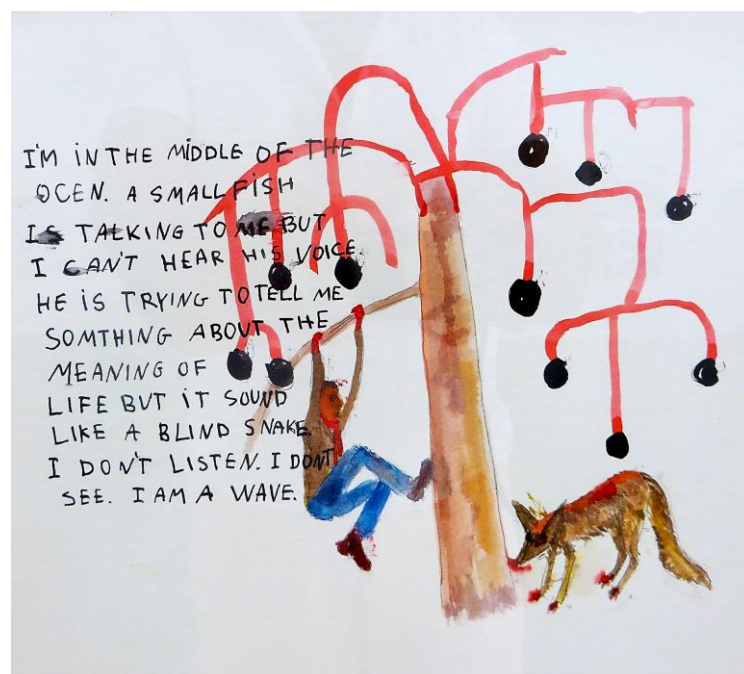
דוד ריב, "עומות", 2023 צילום: עחי צור

לצד הנרטיב המחריד תלויים ציורים, גם הם מהקיץ האחרון, שצייר כהרגלו זה שנים, מהפגנות שצילם בווידיאו בצפון השומרון. הציורים, כולם בשחור-לבן, כמו אלפי התצלומים ממלחמת יום כיפור, כמו אומרים "הנה, כבר עכשיו זה מסמך היסטורי". ההצמדה של שתי הסדרות, הסיפור האישי מאז, והמציאות האלימה של הסכסוך הלא-מדובר והלא פתור, המילה האסורה, הכיבוש, מבריקה. ריב מדגיש הן את העובדה שדבר תלוי בדבר, והן שהצמיחה של גוש אמונים והימין המשיחי התעצמה אחרי מלחמת יום כיפור. אל תפספסו את ציור השמן הגדול ביציאה. זו הפעם היחידה שריב צייר את מה שקרה בתל סאקי. שמן ודם ותימרות עשן על בד גדול.

לצדו מציג **אלי קופלביץ** כמה עשרות עבודות על נייר. ברובן מכבדת דמותו הדקיקה, לצד סמלילים של מותגים, בתוך שערי מגזיני אמנות, ובסצינות ביתיות משעשעות שמתערבבות עם מסוקי קרב, כמו אלו שזינקו לעברו עם פתיחת המלחמה, ומול מבחר כלי נשק אישיים שירו עליו במשך שלושה שבועות לחימה הוא מפעיל את הנשק שלו, הדרך שלו להישאר בחיים — הומור. הנה הוא יושב וקורא בנחת ספר, מעליו אות המלחמה מרחף בצורת בומרנג. הנה הוא עומד ומדבר לכלב "נו טוב", הוא כותב באנגלית, "ככה זה. אל תאבד תקווה", ושאר קלישאות שהוטחו לעברו ולעבר כל מי שחזר משם. גם בטבעון מציג קופלביץ כמה עבודות, "דמעות אמנות" מגירות דם.

אלי קופלביץ, ללא כותרת, 2014 צילום: עוזי צור

אלי קופלביץ, ללא כותרת, 2014 צילום: עוזי צור

הציורים מוצגים בין שתי תגובות דור שני מאוחרות. מצד אחד, כמה תצלומים מהסדרה המעולה של **שירז גרינבאום** שליוותה בשנים האחרונות את אביה שנפגע בנפשו בחווה הסינית, נטש את משפחתו, ושקע לטהומות. מצד שני, מוקרנת עבודת הווידאו "1973" של **משי, בתו של קופלביץ**. "איך נודע לך שהתחילה המלחמה?" היא שואלת והוא עונה לה מעבר לחומת הסיפור שלו. את הסיפור מלווה אנימציה המאפשרת פרשנות לנרטיב הקשה. בשניות האחרונות של הסרט חוזרת משי לקטע ארכיון ובו רואים קבוצת חיילים יושבים, יגעים. המצלמה מתקרבת.

זמן קצר אחרי כניסתה של הפסקת האש, צוות טלוויזיה של רשות השידור הגיע למורדות החרמון שאך נכבש במחיר כבד מאוד. "מרבית האנשים למעשה לא מבינים מה קרה פה", עונה קצין צעיר לכתב הצעיר לא פחות יואב לימור, ומוסיף "אין זמן לחשוב על מה קרה. אתה לא חושב על הבית, לא חושב על עצמך. אתה חושב רק איך לצאת מזה חי, ואיך לעשות את העבודה יותר טוב". "ומה אתה חושב על הפסקת האש?", שואל לימור את הבחור שלצדו. הבחור, הטנקיסט **אלי קופלביץ**, עונה "זה הדבר הכי טוב שקרה לי ולכולנו". הוא מחייך במבוכה ומוסיף, "חבל רק שיש כאלה שלא זכו לזה, זה הכל".

"1973 - מפת סימון הזיכרון". אוצרות: מיכל שכנאי־יעקבי ושחר מרנין־דיסטלפלד.

הגלריה במרכז ההנצחה, המגדל 2, טבעון.

ראשון־שלישי וחמישי 10:00–19:00, שישי 9:00–12:00, שבת 11:00–13:00.

עד 30.11.23

"להישאר בחיים - דוד ריב ואלי קופלביץ". גלריה הראל. אליזבת ברגנר 8, יפו."

ראשון־שלישי וחמישי 11:00–18:00, רביעי 11:00–17:00, שישי ושבת 11:00–14:00.

עד 14.10.23